

Badanie nauczycielskich obserwacji dot. używania nikotyny przez uczniów

WPROWADZENIE

Jako Dział Profilaktyki OPiTU, pracując z gdyńskimi specjalistami, rodzicami oraz dziećmi, zauważyliśmy coraz więcej pytań oraz obserwacji dotyczących używania nikotyny przez młodzież. Sami także coraz częściej dostrzegamy różne trendy, wzorce używania tej substancji oraz sprzeczne dyskursy i komunikaty dotyczące używania między innymi papierosów, e-papierosów, saszetek nikotynowych i tym podobnych nowych produktów obecnych na rynku^{1 2}. Również naukowcy dostrzegają problem wynikający m. in. z łatwego dostępu nowych wyrobów nikotynowych, potwierzonego w rozmowach z respondentami – także osobami nieletnimi³. Popularność i dostępność produktów tego typu jest omawiana w różnych sferach i grupach społecznych, tak i środowisku specjalistów, jak i przez samych konsumentów, handlarzy czy polityków⁴.

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe głosy, pytania stawiane zarówno medialnie, jak i podczas bezpośrednich spotkań ze specjalistami, podjęliśmy decyzję o zebraniu od nauczycieli informacji oraz ich obserwacji dotyczących tego problemu w stosunku do wszystkich niepełnoletnich uczniów. Znanym faktem jest bowiem rola szkoły w profilaktyce uzależnień⁵ - to w szkole, w ramach relacji nauczyciel-uczeń oraz uczeń-uczeń, kształtuje się wiele postaw i poglądów. Szkoła jest też obszarem wymiany doświadczeń i dyskusowania o codzienności i jej składowych.

Informacje zostały zebrane poprzez anonimowy formularz online, upowszechniany z użyciem poczty elektronicznej, portali społecznościowych i przy wsparciu Wydziału Edukacji UM Gdynia.

¹ A. Szpuła, Czy robić dym z nikotyny? – zjawisko niewidzialności nikotyny wśród młodzieży, Zdrowa Gdynia, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://zdrowagdunia.pl/2025/02/20/czy-robic-dym-z-nikotyny-zjawisko-niewidzialnosci-nikotyny-wsrod-mlodziezy/>.

² A. Szpuła, Co poradzić z tą nikotyną, czyli kilka słów o wsparciu dla Ciebie i Twojego dziecka, Zdrowa Gdynia, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://zdrowagdunia.pl/2026/01/07/co-poradzic-z-ta-nikotyna-czyli-kilka-slow-o-wsparciu-dla-ciebie-i-twojego-dziecka/>.

³ Ł. Balwicki, J. Nowicka, M. Miller, A. Tyrańska-Fobke, E. Chawłowska, D. Kaleta, Analiza rozpowszechnienia i czynników związanych z używaniem wybranych substancji uzależniających w polskiej populacji – NIKO. Raport z badania jakościowego, Agencja Badań Medycznych (MRA), Warszawa 2025, s. 28, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://abm.gov.pl/download/1/9768/raport0910.pdf>.

⁴ Mniej dymu, więcej zdrowia. Ustawa zakazująca sprzedaży aromatyzowanych wkładów tytoniowych podpisana, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/mniej-dymu-wiecej-zdrowia-ustawa-zakazujaca-sprzedazy-aromatyzowanych-wkladow-tytoniowych-podpisana>.

⁵ S. Wawrzyniak, Rola współczesnej szkoły w zakresie profilaktyki uzależnień od substancji szkodliwych, Studia Edukacyjne 59 / 2020.

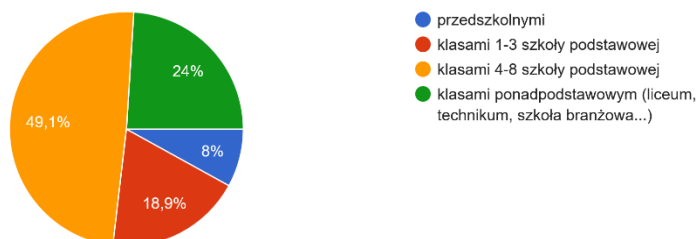
INFORMACJE O PRÓBIE BADAWCZEJ

Badanie było udostępniane głównie gdyńskim instytucjom oraz specjalistom w nich zatrudnionych.

Próba badawcza to 175 nauczycieli – począwszy od przedszkola do nauczycieli szkół ponadpodstawowych. O ile badanie dotyczące korzystania z nikotyny w mniejszym stopniu dotyczy dzieci w wieku przedszkolnym, to ich nauczyciele mogą być źródłem istotnych informacji i obserwacji (np. na temat biernego palenia w środowisku rodzinnym) toteż zostali ujęci w badaniu.

Oto rozkład próby badawczej:

Z jakimi grupami Pan / Pani pracuje?
175 odpowiedzi

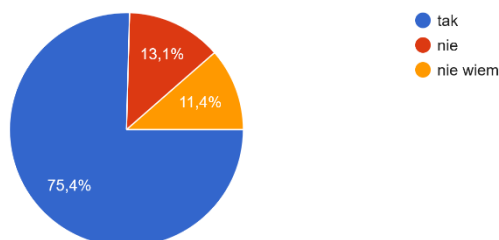


Jak można zauważyć, grupa specjalistów pracująca z uczniami klas 4-8 jest największą z grup uczestników badania, co koresponduje z ogólnymi obserwacjami dotyczącymi korzystania z nikotyny przez młodzież w tym właśnie wieku (niektóre z badań właśnie w tej grupie dostrzegają skok w liczbie osób używających nikotyny⁶).

PROCEDURY I SCHEMATY DOT. REAGOWANIA NA UŻYWANIE NIKOTYNY

Pierwsze z pytań dotyczyło tego, czy instytucja, w której pracują specjaliści posiada procedury reagowania na używanie nikotyny wśród uczniów.

Czy instytucja, w której Pan / Pani pracuje posiada procedury dotyczące reagowania na używanie nikotyny przez uczniów?
175 odpowiedzi



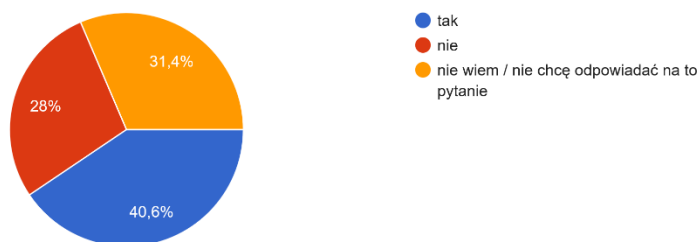
⁶ K. J. Filipiak, P. Korczyński, A. Jankowska-Zduńczyk, S. Surma, S. Szmit, P. Wierzbński, Używanie produktów nikotynowych przez młodzież w Polsce. Badanie w środowisku szkolnym, CBOS na zlecenie Instytutu Zdrowia i Demokracji, Warszawa 2024.

Największa liczba odpowiedzi negatywnych („nie”/„nie wiem”) dotyczy przedszkoli, których uczniowie nie używają nikotyny (poza paleniem biernym). W tej grupie odpowiedzi negatywne wskazuje 9 z 14 respondentów-nauczycieli wychowania przedszkolnego (1 wskazuje odpowiedź „nie wiem”, a 4 twierdząco – wskazują, że ich instytucja posiada odpowiednie procedury).

Większość szkół posiada procedury reagowania na używanie produktów nikotynowych. Trzeba jednocześnie zauważyć, że duża część instytucji wskazuje, że procedury są takie same, jak w przypadku innych substancji, co wykazuje kolejny z wykresów:

Czy procedury dotyczące używania nikotyny przez uczniów są takie same jak procedury dotyczące innych substancji psychoaktywnych?

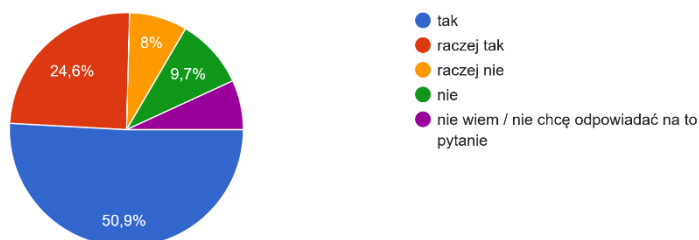
175 odpowiedzi



Ważne jest natomiast dostrzeżenie jakie są schematy rozmawiania o nikotynie – czy obserwowane zachowania dotyczące jej są przedmiotem rozmów w środowisku szkolnym. Oto jak rozkładają się poszczególne odpowiedzi z tej puli pytań:

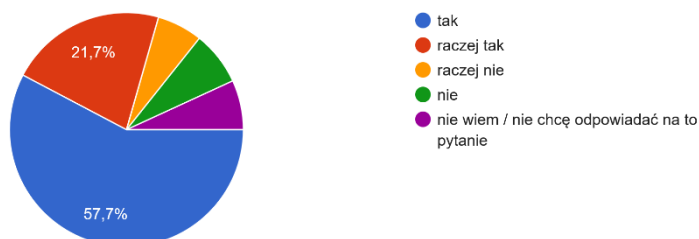
Czy zdarza się, że kadra w tej instytucji rozmawia między sobą o sytuacjach, w których uczniowie używali nikotyny?

175 odpowiedzi



Czy zdarza się, że kadra informuje rodziców o przypadkach lub podejrzeniu, że uczeń /uczennica używa nikotyny?

175 odpowiedzi



Czy zdarza się, że kadra prosi o wsparcie inną instytucję w przypadku pojawienia się problemu z używaniem nikotyny przez dzieci i młodzież?

175 odpowiedzi



Zebrane informacje wskazują, że większość specjalistów rozmawia o nikotynie zarówno między sobą (np. z kolegami / koleżankami z pracy, dyrekcją) (50,9% respondentów) jak i z rodzicami uczniów (57,7% respondentów).

Przyglądając się rozkładowi odpowiedzi w pytaniu o proszenie o wsparcie inną instytucję w przypadku pojawienia się problemu z używaniem nikotyny przez uczniów, odpowiedź „tak” wybrało 28% respondentów, a „raczej tak” odpowiedziało 20% badanych.

Powyższe wyniki wskazują, że problem nikotyny w większości przypadków nie jest „problemem jednej osoby”. Istnieje duża grupa specjalistów, która o swoich obserwacjach rozmawia z rodzicami i innymi pracownikami instytucji, a część z nich także z reprezentantami innych ośrodków.

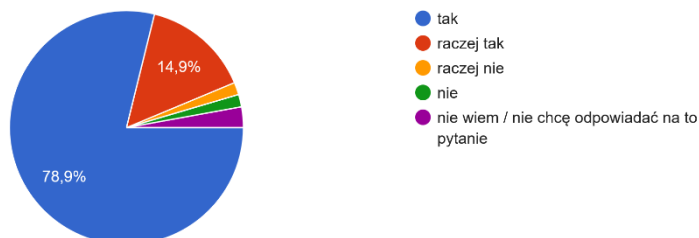
Należy jednak zauważyć, że profilaktyka nikotynizmu wciąż powinna być rozwijana i szerzona – zwłaszcza biorąc pod uwagę wyniki tak tego, jak i innych przytaczanych badań,

PRZEKONANIA NA TEMAT EDUKACYJNYCH PRAKTYK DOT. UŻYWANIA NIKOTYNY

Część pytań dotyczyła przekonań respondentów. Kluczową kwestią jest to, czy problem używania nikotyny powinien być poruszany przez nauczycieli.

Czy w Pana / Pani opinii temat używania nikotyny powinien być poruszany przez nauczycieli i wychowawców w ramach pracy z uczniami?

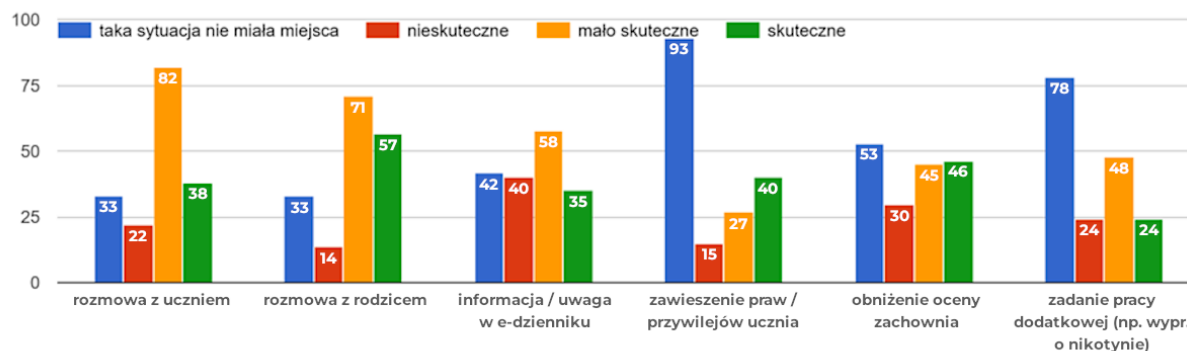
175 odpowiedzi



Jak widać na wykresie powyżej, aż 78,9% respondentów zaznaczyło odpowiedź „tak”. Opcję „raczej tak” wybrało 14,9% respondentów, co oznacza, że aż 93,8% badanych dostrzega potrzebę poruszania tematu nikotyny przez nauczycieli.

Nauczyciele zostali również poproszeni o ocenę skuteczności różnego rodzaju interwencji / interakcji względem uczniów w badanym obszarze. Oto jak rozłożyły się oceny:

Proszę ocenić skuteczność poniższych działań w zakresie ograniczenia używania nikotyny przez uczniów?



Jako najbardziej skuteczne specjaliści wskazali rozmowę z rodzicem. Na drugim miejscu znajduje się obniżenie oceny z zachowania. To rozmowa jednak ma szczególne znaczenie. Dobrze poprowadzona, może stać się sygnałem i przestrzenią współpracy wsparcia funkcjonowania ucznia.

REALIZACJA PROGRAMÓW PROFILAKTYKI NIKOTYNOWEJ I GOTOWŚĆ DO PRACY

Nauczyciele zostali poproszeni o wskazanie, czy w ich instytucji prowadzone są zajęcia profilaktyczne dotyczące używania nikotyny. Wyniki można zobaczyć na poniższym wykresie:

Czy instytucja, w której Pan / Pani pracuje realizuje zajęcia lub programy z zakresu profilaktyki uzależnień od nikotyny?

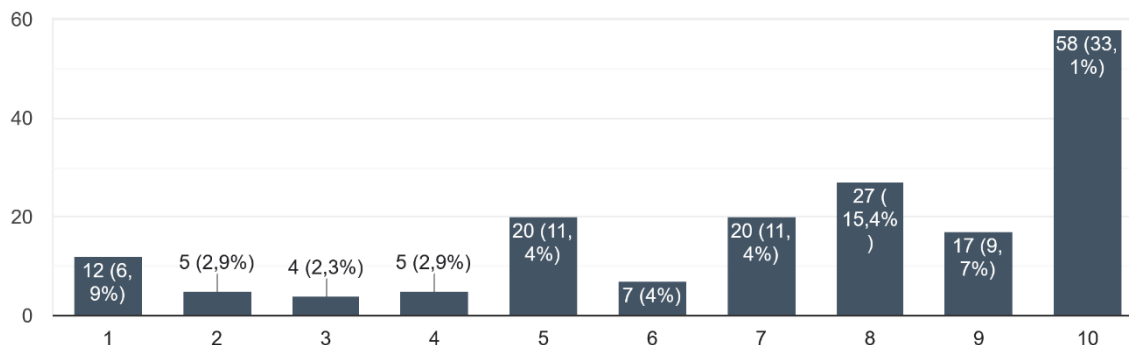
175 odpowiedzi



Można zauważyć, że wiele instytucji prowadzi tego typu zajęcia. Twierdząco na to pytanie odpowiedziało aż 62,9% respondentów.

Jednocześnie specjaliści zostali poproszeni o wskazanie (na skali) swojej gotowości do prowadzenia tego typu spotkań.

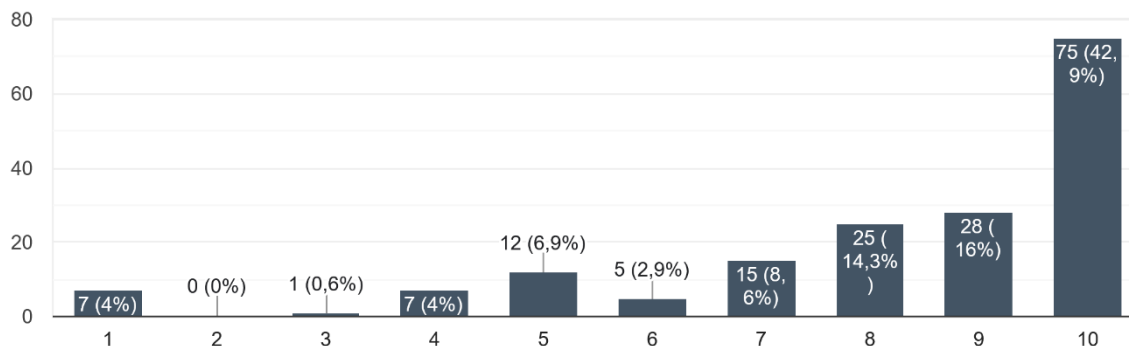
Proszę zaznaczyć na skali swoją gotowość do realizacji zajęć z zakresu profilaktyki nikotynowej.
175 odpowiedzi



średnia – 7,34 / 10

W celach porównawczych, zapytano nauczycieli także o gotowość do realizacji zajęć w ramach profilaktyki nikotynowej przy jednoczesnym otrzymaniu gotowych narzędzi do realizacji spotkań. Oto jak w takim przypadku rozłożyły się odpowiedzi:

Proszę zaznaczyć na skali swoją gotowość do realizacji takich zajęć w przypadku otrzymania gotowych narzędzi do prowadzenia tego typu spotkań.
175 odpowiedzi



średnia = 8,2 / 10

Pokazuje to wzrost gotowości nauczycieli do realizacji zajęć z profilaktyki nikotynowej w przypadku otrzymania wspomnianych materiałów.

PODSUMOWANIE

Zarówno wyniki omawianego badania, jak i inne źródła specjalistyczne (w tym wskazany dokument Agencji Badań Medycznych) pokazują istotność prowadzenia działań z zakresu profilaktyki używania nikotyny. Problem jest dostrzegany zarówno przez specjalistów, jak i w przestrzeni miejskiej. Szkoły także się z nim mierzą. Duża część z nich realizuje działania i projekty

wpisujące się w profilaktykę uzależnienia od nikotyny, wciąż jednak potrzebne są nowe oferty (edukacyjne, wychowawcze, profilaktyczne i psychoterapeutyczne), które odpowiadać będą na wysokie zainteresowanie produktami nikotynowymi.

Kluczowe znaczenie ma tutaj współpraca międzyinstytucjonalna – zarówno w rozumieniu instytucji szkoły i rodziny, jak i w znaczeniu organizacyjnym, na poziomie budowania sieci pomocowej gminy. W tym znaczeniu synergia działań może stać się odpowiedzią na współczesne zachowania ryzykowne, w tym na używanie nikotyny (niezależnie od formy jej przyjmowania).

Badanie pokazuje, że wielu nauczycieli realizuje działania profilaktyczne, ale wciąż istnieje przestrzeń na wspieranie ich oddziaływań edukacyjnych, wychowawczych i tych nakierowanych na budowanie postaw pro-zdrowotnych wśród uczniów. Pokazują to między innymi pytania dotyczące gotowości do realizacji zajęć antynikotynowych – posiadanie gotowych narzędzi zwiększają ich gotowości do prowadzenia takich warsztatów. To komunikat o pewnej potrzebie narzędziowej, dostępie do gotowych scenariuszy, kart pracy i gotowych zadań. Tu szczególnie wsparciem mogą okazać się specjaliści z doświadczeniem w profilaktyce uzależnień i zachowań ryzykownych.

BIBLIOGRAFIA:

Balwicki Ł., Nowicka J., Miller M., Tyrańska-Fobke A., Chawłowska E., Kaleta D., Analiza rozpowszechnienia i czynników związanych z używaniem wybranych substancji uzależniających w polskiej populacji – NIKO. Raport z badania jakościowego, Agencja Badań Medycznych (MRA), Warszawa 2025, s. 28, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://abm.gov.pl/download/1/9768/raport0910.pdf>.

Filipiak K.J., Korczyński P., Jankowska-Zduńczyk A., Surma S., Szmit S., Wierzbński P., Używanie produktów nikotynowych przez młodzież w Polsce. Badanie w środowisku szkolnym, CBOS na zlecenie Instytutu Zdrowia i Demokracji, Warszawa 2024.

Mniej dymu, więcej zdrowia. Ustawa zakazująca sprzedaży aromatyzowanych wkładów tytoniowych podpisana, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/mniej-dymu-wiecej-zdrowia-ustawa-zakazujaca-sprzedazy-aromatyzowanych-wkladow-tytoniowych-podpisana>.

Szpuła A., Co poradzić z tą nikotyną, czyli kilka słów o wsparciu dla Ciebie i Twojego dziecka, Zdrowa Gdynia, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://zdrowagdymia.pl/2026/01/07/co-poradzic-z-ta-nikoty-na-czyli-kilka-slow-o-wsparciu-dla-ciebie-i-twojego-dziecka/>.

Szpuła A., Czy robić dym z nikotyny? – zjawisko niewidzialności nikotyny wśród młodzieży, Zdrowa Gdynia, dostęp z dnia 19.02.2026: <https://zdrowagdymia.pl/2025/02/20/czy-robic-dym-z-nikoty-na-zjawisko-niewidzialnosci-nikoty-ny-wsrod-mlodziezy/>.

Wawrzyniak S., Rola współczesnej szkoły w zakresie profilaktyki uzależnień od substancji szkodliwych, Studia Edukacyjne 59 / 2020.